

Odkaz Jána Kollára slovenskej historiografii*

Peter Podolan

Ján Kollár (1793 – 1852) bol nesmierne všestrannou osobnosťou, ktorej činnosť sa neobmedzovala iba na rámec humanitných vied, ale tiež na módne typy vied prírodných. Okrem ideologických spisov a šírenia celého spektra svojich nacionálnych myšlienok prostredníctvom kázní či už prednesených, alebo vydaných v tlačenej forme, alebo v poézii, okrem záujmu o uchovanie národného kultúrneho dedičstva v hmotnej i nehmotnej forme, sa Kollár snažil vypracovať i vedecké postuláty ako oporu svojich konceptov.¹

Korene Kollárovo vnímania histórie najmä v zmysle minulosti slovanského národa môžeme nájsť už v najranejších dielach. Podobné je to s rámcom jeho metodológie. Kollár bol vo svojich názoroch v zásade konzervatívny, obyčajne ich skôr rozvíjal ako menil. Napríklad etymologizovanie mu bolo vlastné už od skorého veku. S jeho vedeckým dosahom ho údajne zoznámil Jozef Dobrovský, resp. túto informáciu úmyselne podsúva publiku, aby tak legalizoval svojrázne využívanie tejto vedecky nebezpečnej metódy, ktorej sa nikdy nevzdal.

Prvé doklady jeho záujmu o históriu môžeme doložiť počas cesty do Jeny, ale pravdepodobne si ho vybudoval už skôr. Avšak až v univerzitnom prostredí Jeny dospel k odbornému štúdiu historickej faktografie, o čom svedčí napríklad Kollárov spor s profesorom Henrichom Ludenom o slavinitu niektorých božstiev. Najpravdepodobnejším dôvodom príklonu k histórii bolo predovšetkým hľadanie opôr proti útokom neslovanských spisovateľov presadzujúcich vlastnú nacionálnu nadradenosť a tiež pre samodefiníciu slovanského národa. Preto bol ohraničený i výber historických tém, ktorými sa Kollár zaoberal. Jeho podobu určovali dva základné faktory – autorov bezprostredný (či sprostredkovaný) emotívny zážitok (nostalgia) a rovnako „programové“ témy strategicky určené pre verejnosť s dôrazom na informatívny a edukatívny charakter.

Pre Kollára charakteristickým okruhom problematik bol súbor tém spojených s odnárodnením Slovanov a potom pozitívne príklady ako dobré vlastnosti, obdivuhodné charaktery osobností, a pod. Kým prvá oblasť preukazuje isté črty národného martýrstva a príklady zlého riešenia situácie v minulosti, čo malo smerom dovnútra národa akýsi

* Príspevok vznikol ako výstup projektu „*Slováci a formovanie moderných národov v strednej, východnej (juhovýchodnej) Európe: Identita, konfesionalita, mýtus*“ – VEGA 2/0208/10.

¹ O základných postulátoch, obľúbených témach, metodológii a prameňoch pozri PODOLAN, Peter. Aspekty slovenskej historiografie generácie Jána Kollára a Pavla Jozefa Šafárika. In *Forum historiae*, I, č. 1, 2007. [online] Dostupné na internete: <http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/HinoII-2011-1.pdf>

integračný význam, v prípade druhej oblasti Kollár vytvára jednak ideálnu líniu charakteru národa, ktorá (ak náhodou nie je prítomná) sa má naplniť, opäť má i integračnú funkciu pri vymedzení s inými národmi, zároveň pre vonkajší svet predstavuje akúsi výkladnú skriňu. Takto precizované témy sú odrazom Kollárovho výroku: „*Cokoli zajisté v dějinách v zeměpisu, v uměních našeho jest, paběrkujeme a kořistujeme to pro velikou budoucnost, přivlastníme to sobě a národu.*“² Tento výrok súvisí v mnohých ohľadoch s inou jeho myšlienkou – „*U všech nových národů i dávných / chválu měli vážní předkové / i my vlastenci a bratrové / slavme slavně slávu Slavov slavných!*“³ Kollár sa teda programovo stal hlásateľom či obnovovateľom minulej slávy Slovanov.⁴

Pri hľadaní Kollárovho záujmu o odnárodňovanie v dejinách nesmieme zabúdať na skutočnosť, že sa Kollár v Sasku (Durínsku) dostal do prostredia, ktoré – hoci kedysi kompaktné obývané Slovanmi – si v 19. storočí zachovalo iba málo odkazov na toto obdobie. Pre Kollára to bol odstrašujúci príklad, s ktorým sa snažil oboznámiť širšiu verejnosť, aby zabránil jeho opakovaniu okrem iného aj na území Uhorska. Keďže sa maďarský nacionalizmus na začiatku 20-tych rokov 19. storočia v Uhorsku ešte neprejavoval vo svojej vyhrotenej forme a súčasne preto, lebo mal Kollár z detstva viac empirických vnemov skôr z kontaktov s nemeckým etnikom, vyhranil svoje postoje najprv týmto smerom. Je evidentné, že charakter nacionálneho života v nemeckých krajinách a jeho nadradený prístup voči iným národom Kollára v jeho prístupe ešte viac utvrdzovali. Snažil sa objasniť ako proces asimilácie tamajších Slovanov prebiehal, čo ho nutne doviedlo k štúdiu historických prameňov.

Typické elegické zafarbenie vnímania ponemčenia polabských Slovanov súvisí podľa nášho názoru bezprostredne so situáciou okolo jeho vzťahu s Friederikou Schmidtovou. Nešťastná (zrejme jednostranná) láska a následné depresívne pocity sa pretavili aj do zobrazenia smutného osudu a nostalgie za starými, slávnymi časmi. Druhú líniu elegického prístupu predstavovala staršia evanjelická spisba. Zakonzervovaný smútok za Friederikou

² KOLLÁR, Jan. *Cestopis obsahující cestu do Horní Italie a odtud přes Tyrolsko a Bavorsko, se zvláštním ohledem na slavjanské živly roku 1841 konanou a sepsanou od Jana Kollára. S vyobrazeními, též i se slovníkem slavjanských umělcův všech kmenův od nejstarších časův k nynějšímu věku, s krátkým životopisem a udáním znamenitějších, zvláště národních výtvorův.* Ed. Jan Jakubec. Praha : 1907, s. 10. (ďalej len **Cestopis**)

³ Znelka II, 217. Slávy dcera [1852] In KOLLÁR, Ján *Dielo I. Básne.* Ed. Cyril Kraus. Bratislava . Tatran, 2001, s. 148. Veľmi podobne sa vyjadril v kázni *Obraz výtečného predchůdce a původce reformace mistra Jana Husa pôvodne v II. zv. Nedělních... kázni a řeči.* (Peš 1844). KOLLÁR, Jan. *Nedělní, svátečné a příležitostné kázně a řeči. Výbor.* Ed. Lenka Kusáková. Praha : Kalich, 1995, s. 98-115; 101.

⁴ Porovnaj aj kázeň *O dobrých vlastnostiach... – „...nejlepší muži a řečníci [...] svojmu národu hned' jeho slavných predkov a původcov, hned' jeho znamenité činy v umení a bojoch často připamätávali, rozplameňujíc ich tak k istej záchove a rozšíreniu svojho mena...“* KOLLÁR, Ján. O dobrých vlastnostiach národa slovanského. In KOLLÁR, Ján. *Pamäti z mladších rokov života.* Ed. a prel. Karol Golán a Karol Rosenbaum. Bratislava : Tatran, 1972, s. 218.

a postupné rozširovanie Kollárových znalostí o historickom osídlení Slovanov spôsobilo, že sa u neho myšlienka o dávnom slovanskom osídlení v 19. storočí už neslovanských krajín hlboko zakorenila.

Takéto chápanie nakoniec nebolo apriori nesprávne a čiastočne sa zhodovalo s historickou realitou. Kollár konkrétne v Sasku hľadal stopy slovanského osídlenia pomocou analýzy miestnych názvov, mien riek, vrchov a pod. Hoci tak prirodzene dospel k mnohým nesprávnym výsledkom, v tomto prípade mali jeho zistenia aspoň racionálny podklad. Z dnešného hľadiska sú niektoré etymologické konštrukcie až komické, Kollár však vo výsledky svojej metódy úprimne veril. Na základe nemeckého príkladu takýto postup aplikoval postupne na takmer celé územie Európy. Slovanská mapa Európy následne úzko súvisela i s jeho poznávacími cestami. Vyznával pritom myšlienku, že správne môžu detaily postrehnúť iba slovanskí bádatelia“ „...ant' je to už časem, deštém a prachem tak zmařeno, že sa ani pozornosti hodno býti nevidí; a musejúť tam oči cvičného slavisty přijíti, aby sobě toho povšimnuly.“⁵ Analogickým k nemeckým krajinám je prípad starej Itálie, ktorej údajný pôvodný slovanský charakter predstavuje extrémny prípad, aj keď odráža skutočné etnické odlišnosti regiónov v dávnej minulosti.

Pri opise „pôvodne“ slovanských území sa Kollár takmer vždy venoval i samotnému procesu odnárodenia. Hoci tejto problematike sám prenechal v takmer všetkých svojich dielach pomerne veľa priestoru, deklaratívne žiadal, aby niekto napísal „*Historii odnáródňování Slavjanův v Europě, obzvláště pak Němčení jich v Germanii*“ od najstarších až do najnovších časov.⁶

Z tohto hľadiska obzvlášť negatívne vykreslil najmä spôsoby Nemcov, „odnárodenie“ Slovanov v Itálii mu až tak nevadilo.⁷ Táto nerovnomernosť prístupu súvisí s porovnaním relatívnej úrovne kultúrneho rozvoja. Kollárovo chápanie primitívnej kultúry starých Germánov, ktorá sa nevyrovnala ani slovanskej, našla protiklad v prípade gréckej, resp. latinskej klasickej kultúry.⁸

Konštantným prvkom Kollárových nielen historiografických diel je aj vymedzenie charakteru Slovanov, definované v jeho známej kázni *O dobrých vlastnostiach slovanského národa* (1822). Hoci ovplyvnenie Herderovým charakteropisom Slovanov je evidentné,

⁵ List Jána Kollára Pavlovi Jozefovi Šafárikovi z 12. septembra 1836, AMBRUŠ, Jozef. *Listy Jána Kollára I.* Martin : Matica slovenská, 1991, s. 158-160.

⁶ *Cestopis*, s. 392.

⁷ *Tamže*, s. 391.

⁸ KOLLÁR, Jan. *Staroitalia slavjanská aneb objevy a důkazy živlů slavských v zeměpisu, v dějinách a v bájesloví, zvláště v řeči a literatuře nejdávnejších vlaských a sousedních kmenů, ze kterých je zřejmo, že mezi prvotními osadníky a obyvateli této krajiny i Slavjané nad jiné čtenější byli.* Vídeň : V císařské dvorské a státní tiskárně, 1853, s. XI. (ďalej iba *Staroitalia*)

Kollár aj v tomto prípade vychádzal aj z vlastných skúseností (napr. obraz na poli spievajúcej slovenskej sedliacky pri práci v Turci). Pre historiografiu je podstatné, že jednotlivé vlastnosti sa snažil podporiť dokladmi z najhlbšej minulosti. Vlastnosti Slovanov mali významne ovplyvniť ich dejinné správanie. Medzi obrazmi charakteru Slovanov starých a súdobých (19. storočie) však nenájdeme podstatné rozdiely. Degradáciu niektorých črt Kollár vysvetľoval vplyvom iných etník a násilím. Pretože odlišenie sa od iných v protiklade *oni – my* je jedným zo základných princípov skupinovej identifikácie, v tomto prípade nacionálnej a súčasne pre skutočnosť, že bolo takého vymedzenie žiadané „obrodeneckou“ verejnosťou, stali sa Kollárom načrtnuté vlastnosti stereotypom, ktorý je vo svojej podstate udržiavaný až podnes. Treba ale pripomenúť, že Kollár bol v značnej miere vlastne iba zostavovateľom tohto obrazu, využíval staršie koncepty a myšlienky iných autorov.

Idea „práce pre národ“ bola v období formovania Kollárovej osobnosti módna. Vzdelávanie (i v histórii národa) považovali za dôležité aj Kollárovi profesori Henrich Luden a Ján Filip Gabler, no Kollár si podobnú predstavu pravdepodobne vytvoril ešte v Uhorsku. Rétoricky nadaný Kollár si čoskoro našiel niekoľko ciest a možností ako uskutočňovať svoju ambíciu vzdelávania a výchovy národa nielen k sebauvedomeniu, ale i rozvoja najmä svojej kultúrnej úrovne.

Nacionálne ambície, kde samozrejme obraz minulosti zohrával veľmi významnú úlohu, tak našli svoje miesto v Kollárových kázňach. Aby mohol šíriť svoje myšlienky ďalej než do okruhu evanjelickej cirkvi a. v. v Pešti, vydával svoje príhovory tlačou. Ďalšou z foriem bola poézia, prenášajúca mnohé „zašifrované“ myšlienky. Najvýraznejšie túto tendenciu môžeme vidieť na zbierke *Slávy dcera*, ktorá sa stala v podstate Kollárovým celoživotným dielom, kvôli jeho neustálej práci na jej zdokonaľovaní. Pretože symboly a „šifry“ ale koniec koncov aj reálne historické udalosti sa nakoniec stali nezrozumiteľnými aj kvôli slabému rozsahu „slovanského“ vzdelania, Kollár vydal vlastný výklad k tomuto dielu, pričom vlastne ide o edíciu najmä historiografického materiálu, ešte rozširujúcu okruh informácií viažuci sa k jednotlivým znelkám.

V prípade kazateľskej i básnickej činnosti ide v podstate o program vzdelávania dospelých. Náš autor, v určitých intenciách veľmi prakticky zameraný, si už dávnejšie uvedomil aj dôležitosť vzdelávania detí. O obsahu školských osnov v Uhorsku si urobil obraz ešte počas svojich štúdií. Historickému vzdelaniu sa najviac približoval predmet „história vlasti“. Kollár však vedomosti, ktoré deti na podobných predmetoch získali, nepovažoval za dostačujúce. Jeho *Čítanka...* preto v oboch vydaniach obsahuje kapitolu s názvom *Krátičká známosť národa slovanského*. V tomto prípade išlo o vedomú snahu napomôcť žiakom

k slovanskému národnému sebauvedomeniu. Kollár tento seriózny prístup potvrdil i neskorším, samostatným vydaním tejto kapitoly ako brožúrky.⁹

Azda s výnimkou básnickej tvorby je pedagogická i kazateľská činnosť prepojená s jeho povolaním evanjelického kňaza. K nastúpeniu cesty učenca Kollára inšpirovali pravdepodobne Šafárikove *Dejiny slovanskej reči a literatúry...* (1826) a tiež Šafárikova viera v Kollárovo schopnosti i na vedeckom poli, ktorých počiatkové prejavy môžeme nájsť zhruba medzi rokmi 1825 – 1830.¹⁰ V tomto období v Kollárovho vedeckého ducha stále veril i Pavol Jozef Šafárik.¹¹ Kollárova vedecká činnosť v zásadnej miere súvisí s historiografiou, hoci z dnešného hľadiska patrí skôr jazykovedným odborom či etnológii a religionistike. Kollár už v týchto svojich raných „vedeckých“ dielach používal takmer výsostne etymologickú metódu. Rovnakým spôsobom sa však k výkladu národných mien staval napríklad i J. Dobrovský či P. J. Šafárik, nejde teda o dobovo neobvyklý jav. Kollárova obrazotvornosť však etymológiu skutočne degradovala na úroveň sofistikovanej špekulácie, akokoľvek sa Kollár snažil o korektnú interpretáciu. Nie je pravda, že Kollár nemal potrebné vzdelanie, napokon dráha jeho vzdelávacieho procesu je veľmi podobná Šafárikovej, ide skôr o osobnú črtu jeho charakteru, jeho zvláštne chápanie súvislostí na pomedzí medzi šíalenstvom a genialitou. Preto sa už prvé „vedecké“ diela, najmä *Rozprawy o Gmenách, počátkách i starožitnostech národu Slawského a geho kmenů* (1830) u odbornej verejnosti nestretli s očakávaným ohlasom.

Kollár však svoju snahu nevzdal, hoci na určitý čas stratil o vedeckú činnosť záujem – venoval sa ideologickým spisom, zapracovával vedecké fakty na báze historizmu do „úplného“ vydania *Slávy dcery* s už spomínaným *Výkladom* (1832). Slovanská minulosť ho však lákala naďalej. V roku 1835 objavil „Černoboha bamberského“¹² a očakával vydanie

⁹ Podrobnú analýzu pozri v PODOLAN, Peter. Krátičká známosť národu Slowanského Jána Kollára. In *Štúdie k jubileu Pavla Jozefa Šafárika*. [online] Historia nova II – 2011 – 1. Bratislava : Stimul, 2011, s. 39-58. Dostupné na internete: <http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/HinoII-2011-1.pdf> Edíciu dvoch vydaní textu pozri v PODOLAN, Peter. Dve verzie Krátičkej známosti národu Slowanského Jána Kollára. In *Štúdie k jubileu Pavla Jozefa Šafárika*. Historia nova II – 2011 – 1. [online] Bratislava : Stimul, 2011, s. 84-95. Dostupné na internete: <http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/HinoII-2011-1.pdf>

¹⁰ V tomto čase Kollár simultánne pracoval na viacerých projektoch – tvorbe nových zneliek Slávy dcery v 5-tich spevoch, ktoré obsahujú umelecké stvárnenie mnohých historických udalostí, na *Výklade čili přímětkoch a vysvětlivkách ku Slávy dceře* a píše prvé odborné práce venované predovšetkým výkladu národných mien. (*Ableitung und Erklärung den National – Namens Magyar* (1827), *Rozprawy o Gmenách, počátkách i starožitnostech národu Slawského a geho kmenů* (1830) a i.)

¹¹ Pavol Jozef Šafárik v liste z 4. marca 1823 vyzýva Kollára, aby mu pomohol s prácou na *Dejinách slovanskej reči a literatúry...* a „vypracování historie literatury slovenské v Uhřích (u Slováků) na se vzal?“ Šafárik nechcel od Kollára estetické zhodnotenie ľudových piesní „jako raději stručný historický přehled slovenského života našich Slováků ode starodávnych časů až do dneška...“ List P. J. Šafárika Jánovi Kollárovi z 4. marca 1823. Fond Jan Kollár, Literární archiv Památníku národního písemnictví, Praha.

¹² O udalosti pozri populárne spracovanie: PODOLAN, Peter. Omyl Jána Kollára. In *Historyweb.sk*. [online] Dostupné na internete: <http://www.historyweb.sk/clanky/detail/omyl-jana-kollara#.UIALJHc_lw>

Šafárikových *Slovanských starožitností* (1837), od ktorých zrejme čakal aj akúsi rehabilitáciu svojich názorov z *Rozpráv...*; Šafárik ale nanovo mnohé z jeho téz poprel.

Skutočnosť, že Šafárik uprednostnil formu národného mena *Slovania* pred formou *Slávi* Kollára doslova vyprovokovala k ďalšiemu bádaniu. Šafárik rozsiahlym historiografickým dielom v istom zmysle vyčerpал celý priestor slovanských dejín a dielo podobného rozsahu a významu sa objavuje až na začiatku 20. storočia. Kollár sa preto začal zaujímať o obdobie, ktorému Šafárik nevenoval na základe svojho pomerne prísne kritického historiografického prístupu pozornosť, ba dokonca mu uprel možnosť získania relevantných záverov. Práve prehistorické obdobie preto pritiaхло Kollárovi pozornosť. Práca *Sláva Bohyne...* (1839) rozširuje historiografickú bázu hlavne o mytologický okruh, ktorého význam pre pochopenie najstarších dejín bol podľa Kollára podstatný. V práci aplikoval i staršiu, v podstate prekonanú, no ešte rezonujúcu myšlienku o pôvode Slovanov z Indie, ktorá ho zvlášť zaujala. Pretože obraz mytológie slovanského staroveku bol na základe skromných zmienok historických prameňov pomerne kusý, náš bádateľ ho „rekonštruoval“ na základe analógie s indickými náboženskými systémami, najmä hinduizmom. Bohatú indickú starovekú kultúru Kollár cez genetický vzťah Slovanov s Indmi prakticky privlastňuje Slovanom. Ani táto práca, ktorá je vrcholným dielom Kollárovho bádania v problematike národných mien však odbornú verejnosť nezaujala a dostala negatívne ohodnotenie.

Sláva Bohyně... ale súčasne stojí na začiatku súboru „starožitníckych“ diel, Kollár sa totiž výraznejšie začína orientovať na hmotné pamiatky, patriace novej, dobovo takmer výsostne nacionálnej vede – archeológii (staroveda). Kollárovo poňatie tejto vedy je špecifické, hoci podobné chápaniu napríklad Václava Krolmusa a i. Odráža silný záujem o prácu so starým jazykom, preto sa Kollár zaujímal predovšetkým o tie hmotné pamiatky, ktoré sú „nosičom“ informácie v písomnej forme. S nápismi na soškách, nádobách či nápismi samotnými potom Kollár pracoval typicky najmä s použitím etymológie. Ide pritom o zvláštny spôsob poňatia rodiacej sa archeológie, zvlášť ovplyvnený dobovou úrovňou najmä klasickej archeológie. Kollárovo starovedné obdobie sa úzko spája s poslednými rokmi jeho života i jeho veľkým úspechom, keď sa stal mimoriadnym profesorom slovanskej starovedy na univerzite vo Viedni. Zmena zamestnania zmenila i Kollárovi možnosti vplyvu na verejnosť. Sústredil sa takmer výsostne na odborné práce a prezentovanie svojich bádateľských výsledkov študentom na prednáškach.

Prvým veľkým okruhom Kollárových starovedných spisov sa stala Itália. Pôvodne náhodné dôvody na absolvovanie „italskej cesty“ sa strácajú v pozadí, ak si uvedomíme, že Kollár si priebeh ciest pomerne presne plánoval, respektíve ešte pre ich uskutočnením si

zisťoval podrobné informácie o miestach a objektoch, ktoré si chcel osobne prezrieť. Tradičné informácie o Venetoch prepojil s etymologickým výkladom miestnych názvov a aplikoval svoju tézu o prevrstvení slovanského etnika etnikami neslovanskými. Pre talianske prostredie táto téza odráža skutočnosť, že v prípade Etruskov a Umbrov ide o etnicky a kultúrne odlišné celky. Do rovnice za neznámu (dodnes nevyriešený etnický pôvod Etruskov a zvláštne postavenie Umbrov) dosadil Slovanov a celý okruh ich bohatej a pre rímsku antiku dôležitej kultúry im jednoducho privlastnil. V rámci svojho vedeckého prístupu dokonca i rozlúštil slovanské – etruské písmo (resp. jazyk).¹³ Rozsahom obrovská práca sa zaoberá mnohými aspektmi tejto bohatej civilizácie, okrem textu Kollár vydal samostatne aj pretače tabuliek s písmom a množstvo vyobrazení hmotných pamiatok. Dielo je tak po svojej formálnej stránke reprezentatívne a impozantné a jeho vydanie sa stalo vrcholom Kollárovej vedeckej činnosti, ktorá bola opäť prijatá negatívne. V tom čase už ale Kollár nežil.

Druhým a posledným okruhom jeho záujmu sa stali čoskoro potom, čo sa začal zaujímať o slovanské „stariny“, tzv. prilwitzké idoly. Rozsiahly súbor fälz bol vydávaný za vyobrazenia slovanských bohov z Retry. Kollár v ich pravosť veril i kvôli skutočnosti, že ich negatívne hodnotili najmä nemeckí vedci, ktorým upieral nestrannosť. Odcestoval dokonca do Meklenburska, aby mohol sošky osobne preskúmať. V dokončení rukopisu a jeho vydaní mu zabránila iba smrť.

Ak hodnotíme úroveň Kollárových archeologických znalostí, musíme Kollárovi vzdať úctu. Hoci jeho pracovné nasadenie niektorí nazvali „patologickým“ interesom a vyčítali mu aj skutočnosť, že o problematike čítal „všetko“ – diela odborné i šarlatánske, kritické i nekritické, Kollárova heuristická činnosť je v skutočnosti veľmi chválitebnou snahou skúmať problematiku z viacerých uhlov a na základe množstva pohľadov si vytvoriť jeden – vlastný. Podľa nášho názoru diela pochybnej vedeckej kvality síce napomohli v chybnom pohľade na daktoré problémy, nespôsobili však toľko chýb ako Kollárova obrazotvornosť a snaha o vytvorenie siete analógií na obrovskom území, expresívne povedané – jeho „miešanie jablák s hruškami.“

Ďalším chvályhodným prístupom Kollára je, že sa pamiatky o ktorých písal, snažil skúmať osobne, čím ďaleko predčí napríklad Šafárika. Kollár nešetril prostriedkami ani časom, aby si overil to, o čom iba čítal. V konečnom dôsledku však ani skúmanie originálov nemohlo priniesť vedecky adekvátne výsledky, pretože Kollárovi na tento druh analýzy jednoducho chýbalo vzdelanie. Vieme síce, že úroveň archeologickej metodiky u niektorých

¹³ Lúšteniu neznámeho písma, pravda oveľa úspešnejšie, sa venoval aj starší Kollárov rovesník Jean-François Champollion (rozlúštenie systému egyptských hieroglyfov), neúspešných lúštitel'ov bolo oveľa viac.

jednotlivcov dokonca už pred Kollárovou érou, dosiahla slušnú úroveň, no skúsenosti archeologickej praxe v teréne¹⁴ či postupy pri posudzovaní predmetov v múzeách Kollárovi nemal kto sprostredkovať.

Vedecké dielo, zamerané prevažne na obraz života starých Slovanov, aspoň čiastočne plnilo svoju funkciu – oboznamovalo Slovanov s ich slávnou minulosťou. Z tohto hľadiska napriek mnohým chybám treba ku Kollárovi, jeho metódam i názorom prejavit' zhovievavosť. Konečne niekoľko nasledujúcich desaťročí len málo zmenilo jeho názor – „*Ve staré historii slavské ještě nic jistého, pevného, apodictického tak, aby klestění nové cesty aneb pronesení nějaké domněnky ještě nyní paradoxii slouti mohlo!*“¹⁵

¹⁴ Kollárovmu zásahu v Zalaváre, kde zachránil a opísal domnelý Pribinov hrad, venoval pozornosť SKUTIL, Jozef. Ján Kollár a archeologické památky. In *Sborník muzeálnej slovenskej spoločnosti*, 38-42, 1944-1948, s. 69-111. Kollár tu preukázal slušné znalosti dejín Zalaváru (Blatnohradu). Pozri *Cestopis*, s. 30-47.

¹⁵ List Jána Kollára Františkovi Palackému z 12. októbra 1830. In AMBRUŠ, ref. 5, s. 105-107.

The Legacy of Ján Kollár to the Slovak Historiography

Ján Kollár belonged to the specific generation of Panslavia, and his national sentiment was formed by such influences as the Slovak nationality, affiliation to the evangelic religion, the latin characteristics of education in the Kingdom of Hungary, study at the university in Jena and a long stay outside Slovakia. Historism and historiography themes appeared already in his early writings. The works of Ján Kollár contain a huge amount of historical facts however none of them are in fact historiographic. Kollár included the elements of historism in his sermons, poetry and pedagogical letters. He was interested mainly in the earliest history of Slavs. As a scholar he started analyzing this issue between 1826 – 1830 when he completed his first works on the origin of national names: *Ableitung und Erklärung den National – Namens Magyar* (1827) and *Rozprawy o Gmenách, počátkách i starožitnostech národu Slawského a geho kmenů* (1830). Because of the big number of historical facts in his poetry book *Slávy dcera* (1824 – 1852), he was obliged to publish *Výklad čili přímětky a vysvětlivky ku Slávy dceře* (1832) – explanatory notes and the edition of historical sources. Even his cultural-political letters *O literárnej vzájomnosti medzi rozličnými kmeňmi a nárečiami slovanského národa* (1836, 1844) contain some historical data. In his next scholarly work *Sláva Bohyně a pôvod gména Slawuw čili Slawjanuw w listech k welectenému příteli panu P. J. Šafarjkovi od Jana Kollára s přjdawky srownalost indického a slawského žiwota, řeči a bájeslowj ukazugjcjmí* (1839) Kollár depicts the analogy between the Slavs and Indians, based mostly on mythology. The national name of the Slavs is originated from a fictitious goddess. In his last years he dedicated himself to archaeology and became the profesor of archaeology at the university in Vienna in 1849. At this period he focused on the question of slavic settlements in Italy which he concluded with the publishing of *Staroitalia slawjanská aneb objevy a důkazy živlů slawských v zeměpisu, v dějinách a v bájesloví, zvláště v řeči a literatuře nejdávnejších vlaských a sousedních kmenů, ze kterých je zřejmo, že mezi prvotními osadníky a obyvateli této krajiny i Slawjané nad jiné četnější byli* (1853). At the same time he also dealt with the so called idols of Prilwitz – this work „*Die Götter Rhetras*“ čiže *Bohové z Retry čili Bájeslovné starožitnosti Slovanů a zčásti i Germánů v severní Evropě* has never been published, not even posthumously. Kollár has never been considered a scholar despite his best efforts and widespread knowledge from the field of history.

Keywords: Ján Kollár (1793-1852), historiography, Slavic history of Slavs, history of Slovaks

http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=historia_nova

PODOLAN, Peter. Odkaz Jána Kollára slovenskej historiografii. In *Štúdie k jubileu Jána Kollára*. Historia nova 5. [online] Bratislava : Stimul, 2012, s. 43-51. Dostupné na internete: <http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/Hino5.pdf>